

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FF
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, VOL. 27, U SPOMEN
JOSIPU LUČIĆU, ZAGREB 1994., STR. 404

UDK 930-05 Lučić, J.

O nedavno preminulom velikom hrvatskom povjesničaru Josipu Lučiću koji je zadužio hrvatsku povijesnu znanost značajnim povijesnim radovima kao i pedagoškim radom sa mlađim kolegama i studentima govori Zdenka Janeković-Romer u opisu njegova životnog i znanstvenog puta u "Dr. Josip Lučić (1924.-1994.)". Nešto manje od 200 knjiga, znanstvenih rasprava, ocjena i prikaza jasno iskazuju svu njegovu stvaralačku energiju i ljubav prema povijesnoj znanosti.

U raspravi "Povezanost hrvatskih zemalja u ranom srednjem vijeku i lokacija bitke na Gvozdu 1097. godine" (17-28) Ivo Goldstein analizira problem političke, gospodarske, prometne i kulturne povezanosti hrvatskih zemalja od 9. do 12. stoljeća. U drugom dijelu rada autor iznosi tezu o ubikaciji mjesta gdje se odigrala bitka između kralja Petra i Mađara 1097. te, nasuprot mišljenju većine povjesničara, ovaj događaj smješta na Zrinsku goru na Banovini.

Mladen Ančić u radu "Cistercijska opatija u Topuskom do pretvaranja u komendu" (29-42) razmatra povijest cistercijskog samostana u Topuskom u prva dva stoljeća njenog postojanja, u 13. i 14. stoljeću. Kao gornju granicu u istraživanju autor koristi 1408. godinu kada je opatija dobila prvog komendatornog opata. Autor drži da je time samostan izgubio svoju prvobitnu funkciju što je istodobno dovelo do raspada redovničke zajednice. Autor razmatra proces postupnog potpadanja opatije u ovisnost o lokalnim plemićkim obiteljima što je utjecalo na primarnu funkciju opatije.

U raspravi "Bratovština slavenskih doseljenika sv. Jurja i Tripuna u Veneciji. Izvori, historiografija i mogućnosti istraživanja" (43-58) Lovorka Čoralić nastavlja se na prethodna istraživanja razmatra problem nazočnosti Hrvata u Veneciji s posebnim obzirom na bratovštinu sv. Jurja i Tripuna te iznosi kratak pregled povijesti ove bratovštine. U drugom dijelu autorica govori o mogućnostima postavljanja istraživačkih pitanja s obzirom na prošlost bratovštine, u trećem dijelu upoznaje nas sa najvažnijim izvorima za proučavanje bratovština (statut, katastik, popis članova i dužnosnika), a u četvrtom nas dijelu upoznaje sa najznačajnijom literaturom vezanom uz ovu problematiku (N. Luković, G. Perocco Carpaccio).

Josip Lučić u radu "Dubrovčani i Hasan paša Predojević" (59-74) govori o odnosu Dubrovačke republike i Hasan paše Predojevića koji je bio bosanski paša u razdoblju 1591.-1593. godine. U težnji da uspostavi što bolje odnose sa pašom Dubrovačka republika nastojala je što mirnije riješiti pitanja i probleme oko razgraničenja u čemu su vrlo važnu ulogu imali dubrovački poklisari na pašinom dvoru koji su radili po uputama dubrovačke vlade u razdoblju 1591.-1593. Autor je kao posebne priloge u ovom radu, rađenom uglavnom na izvornom materijalu, dodao dvije instrukcije ambasadoru Dubrovačke republike kod Hasan-paše Predojevića.

U raspravi "Rudnik u Rudama kraj Samobora od XV. do kraja XVII. stoljeća" (75-97) Neven Budak, koristeći se literaturom i dosad nepoznatim arhivskim materijalom iz arhiva u Beču i Grazu, prikazuje rad ovog rudnika bakra u razdoblju od 15. do 17. stoljeća. Ovaj je rudnik, napominje autor, bio korišten u razdoblju od prve polovice 16. do 20. stoljeća. Kao dodatak autor donosi 5 dokumenata vezanih uz povijest ovog rudnika iz arhiva u Beču i Grazu.

Ivan Jurišić u raspravi "Ekskorporacije u Banskoj krajini od 1784. do 1800." (99-110) govori o ekskorporaciji prekokupskih posjeda Zagrebačke biskupije i njihovom uključivanju u Bansku krajinu u navedenom razdoblju. Time je bečki dvor nastojao proširiti svoju kontrolu i moć na područje cijele Vojne krajine.

U radu "Gospoštija Škaričevo" (99-102) Štefanija Popović govori o ovoj gospoštiji u razdoblju od 16. do 19. stoljeća. Ova gospoštija je smještena u Hrvatskom Zagorju, jugozapadno od Krapine, a tijekom vremena izmjenila je mnogo vlasnika (Škarica, Vojković, Gal, Volić, Novak, Zoller, Gudel, Pavlinić i Filipović kao najvažniji). Autorica napominje da su kmetovi prema gospodarima imali prvenstveno radnu obvezu - tlaku. I danas je sačuvana kurija koja je spomenik nulte kategorije. Autorica se u radu koristi dokumentima iz privatnog arhiva obitelji Filipović iz Krapine.

Ljerka Racko u raspravi "Pozadina sukoba oko isticanja srpske zastave u Hrvatskoj na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće" (115-126) izlaže prilike što su na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće vladale u onim dijelovima Hrvatske u kojima je izvršnu vlast imao ban, a zakonodavnu Sabor. Posebno analizira problem velikosrpskog prisezanja prema Hrvatskoj što znakovito pokazuje i stalno negiranje hrvatske, a isticanje srpske zastave. Najaktivniji sudionici ove velikosrpske propagande bili su pripadnici pravoslavnog svećenstva i srpski učitelji.

U raspravi "...Mi smo Hrvati i katolici..." Prvi hrvatski katolički sastanak - prvi pokušaj afirmacije političkog katolicizma u Banskoj Hrvatskoj" (127-162) Mario Strecha obrađuje idejna strujanja unutar katoličkog svećenstva u Banskoj Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Autor govori o Prvom katoličkom kongresu

održanom u Zagrebu u rujnu 1900. godine. Ovaj skup je bio prva velika manifestacija nastojanja jednog dijela katoličke hijerarhije i dijela hrvatske oporbe da se cjelokupni društveni život u Banskoj Hrvatskoj uskladi sa osnovama katoličkog učenja tj. da se katolicizam afirmira kao glavni temelj u razvoju hrvatskog naroda. Autor također govori o reakcijama koje je ova varijanta hrvatskog nacionalnog pokreta u varijanti katolicizma izazvala u zemlji i inozemstvu.

Suzana Leček u raspravi "Seljačko domaćinstvo i ekonomija: novi modeli historijskog istraživanja" (163-170) na temelju najnovijih inozemnih istraživanja govori o mogućim metodološkim pristupima pri istraživanju seljačke obitelji: demografskom, privatnom i gospodarskom. Posebno se osvrće na dva koncepta istraživanja: teoriju proto-industrijalizacije i teoriju ekotipa.

Zasebnu cjelinu u ovom broju Radova predstavlja dio pod nazivom "Prilozi za povijest Siska".

Prvu raspravu na ovu temu, "Sisak u ranom srednjem vijeku" (171-174) napisao je Neven Budak. Autor upozorava na postojanje vrlo malo pisanog i arheološkog materijala koji prilično onemogućava istraživanje ranosrednjovjekovne sisačke povijesti. Sisak je bio najvažnije središte panonskog dijela hrvatskih zemalja te također i središte kršćanstva do osnutka Zagrebačke biskupije. Kada Arpadovići proširuju svoju vlast prema jugu Sisak polako gubi ovo značenje, a ulogu glavnog političkog i crkvenog centra preuzima Zagreb.

U raspravi "Sisak kao trgovinsko-prometno središte u XVIII.-XIX. stoljeću" (175-190) Igor Karaman analizira Sisak kao važno trgovinsko-prometno središte banske Hrvatske u 18. i 19. stoljeću. Autor govori o zahvatu merkantilističke politike bečkog dvora u doba Marije Terezije i Josipa II. (1740.-1790.), o trgovinsko-prometnim prilikama u doba napoleonskih ratova i franciscejske restauracije (1790.-1835.), te o rezultatima modernizacije prometa s obzirom na riječno parobrodarstvo i željezničke pruge (1835.-1880.).

Filip Potrebića u radu "Sisak za revolucije 1848. godine" (191-204) iznosi podatke o zbivanjima u Sisku tijekom revolucije 1848. godine. Događaji u ožujku 1848. u Zagrebu naišli su na odjek u Sisku. Narodni pokret 1848. godine donio je nekoliko bitnih rezultata za Sisak: doveo je do oslobođenja civilnog Siska od zagrebačkog Kaptola, stvorene su pretpostavke za stavljanje modernog trgovačko-obrtničkog grada, ukinuti su feudalni odnosi i određen je status vojnog Siska.

U raspravi "Gospodarsko-politička i kulturna djelatnost Franje Lovrića (1815.-1910.)" (205-16) Ivica Golec na osnovi literature i arhivskih izvora iznosi pregled životnog djela poznatog sisačkog gospodarstvenog, kulturnog i političkog djelatnika Franje Lovrića. Autor istražuje važnost uloge Franje Lovrića u sisačkoj po-

vijesti u razdoblju od 40-ih godina 19. stoljeća pa do pred sam Prvi svjetski rat, odnosno do Lovrićeve smrti.

Agneza Szabo u raspravi "Sudjelovanje građana Siska u središnjim institucijama Hrvatske u Zagrebu 1860.-1873." (215-225) identificirala je 92 Sisačana koji su u ovom razdoblju bili članovi 32 središnje institucije Hrvatske u Zagrebu. Autorica također analizira sljedeće kategorije: intenzitet raspona aktivnosti članova središnjih institucija iz Siska, teritorijalni sastav, odnosno glavno mjesto djelovanja, socijalna struktura članova prema zanimanjima, te za koje institucije članovi iz Siska pokazuju veći ili manji interes. Kao prilog autorica donosi popis članova središnjih institucija Hrvatske u Zagrebu 1860.-1873. iz Siska.

U raspravi "Uloga Siska u doba istočne krize i bosanskog ustanka 1875-1878. godine" (229-244) Dragutin Pavličević razmatra sljedeće probleme: 1. strani putopisci o Sisku uoči ustanka 1875. godine 2. pitanje pomoći bosanskim izbjeglicama koje pokreće sisački zastupnik Milan Mikanec 3. rad Odbora za pomoć i smještaj izbjeglica u Sisku i okolici 4. prepiska gradonačelnika Siska Franje Lovrića i bana Ivana Mažuranića o boravku srpskog princa Petra Karadorđevića u Sisku i 5. o Sisku u zapisima Petra Mrkonjića.

Božena Vranješ-Šoljan u radu "Demografske značajke grada Siska na prijelazu stoljeća" (245-254) donosi niz podataka o raznim aspektima demografskog kretanja u Sisku na prijelomu stoljeća. Rad je ilustriran sa nekoliko tabela u kojima autorica iznosi podatke o rastu žiteljstva grada Siska od 1896. do 1910. godine, o iseljavanju u prekomorske zemlje iz grada Siska, sisačkog kotara i zagrebačke županije 1901. - 1910. godine, o žiteljstvu Siska s obzirom na vjeroispovjest za godine 1890., 1900. i 1910. godine, i s obzirom na materinji jezik u istim godinama, i na kraju o sastavu žiteljstva grada Siska 1890.-1900.-1910. godine s obzirom na glavna zanimanja.

U raspravi "Rezultati dosadašnjih istraživanja o Antunu i Stjepanu Radiću" (255-270) Branka Boban upoznaje nas sa dosadašnjim istraživanjima o braći Radić. U prvom dijelu autorica nas upoznaje o istraživanjima vezanim za osobu A. Radića koja su nastajala još i prije njegove smrti (1919.). O njemu su pisali B. Murgić, R. Herceg, S. Kranjčević, D. Tomašić, R. Bičarić, I. Štivičić, D. Tasić, Lj. Vuković-Todorović, T. Išek i drugi autori razmatrajući različite aspekte njegova rada. O S. Radiću postoje informacije već od 1893. godine, a u nizu listova s početka 20. stoljeća opisuju se pojedini momenti iz rada S. Radića (na pr. u "Obzoru"). M. Marjanović je napisao brošuru o njegovu životu i radu. Autorica upozorava da je najpotpuniji popis radova o S. Radiću dosada objavio Z. Kulundžić u djelu "Politički spisi" iz 1971. godine. Izuzetno mnogo autora zanimalo se za osobu S. Radića na pr. M. Čurčin, A. Cesarec, M. Krleža, O. Keršovani, S. Bakšić, M. Nehajev, D. Jovanović, S. Kranjčević.

Mira Kolar-Dimitrijević u radu "Društveno-ekonomski razvoj Siska 1919.-1941. godine" (271-288) napominje da se Sisak u međuratnom razdoblju razvio kao snažan centar drvne, kemijske, metalurške i industrije živežnih namirnica, te kao važna riječna luka. Snažan je bio utjecaj stranog kapitala. U ovom razdoblju stvorena je osnova radne snage i kapitala za poslijeratni razvoj grada. Radnička klasa bila je slojevito razvijena po strukama i kvalificirana te je predstavljala već treću generaciju radnika koja je bila dobro upoznata sa društvenim kretanjima u svijetu. Što se tiče socijalne politike autor ističe da ona nije išla u korak s potrebama što je dovelo do društvenih napetosti.

Treći dio Radova posvećen je diskusijama.

Prvi rad u ovom dijelu "Srednjovjekovna Europa. Definiranje pojmova, utvrđivanje sadržaja, omeđivanje prostora" (289-302) napisao je Dubravko Lovrenović. Na temelju suvremene literature autor pokušava odgovoriti na problem što je zapravo bila srednjovjekovna Europa u geografskom, političkom, gospodarskom, kulturnom i duhovnom smislu. On zaključuje da se Europa tijekom srednjeg vijeka nije uspjela realizirati kao politička zajednica. Politički partikularizam nije mogao spriječiti razvitak i stvaranje europske civilizacije pod čime autor podrazumijeva uređenje društva, gospodarstvo, tehniku vladanja, kulturu u užem smislu i način življenja.

Ivo Goldstein u radu "Hrvatska povijest između Istoka i Zapada" (303-16) piše o problemu pripadnosti hrvatskog prostora koji se nalazio na granici između Istoka i Zapada. Autor definira pojmove Istok i Zapad, te odgovara na pitanje koliko je metodološki opravdano i moguće hrvatski prostor sagledavati u cjelini. Autor napominje da se tijekom hrvatske povijesti od ranog srednjeg vijeka pa do stvaranja Jugoslavije i najnovijih vremena na prostoru Hrvatske ponekad jače osjećao utjecaj Istoka, a ponekad Zapada.

U raspravi "Hrvatska između srednje i jugoistočne Europe u 19. st. (do 1870-ih godina) (317-330) Nikša Stančić napominje da se u 19. stoljeću hrvatski prostor pod utjecajem habsburškog srednjoeuropskog središta unificirao na modelu srednjo-europskog razvoja. Hrvatska je tako trebala prestati biti periferija srednje Europe i dobiti ulogu prenosioca modernizacije na jugoistok Europe, ali u tome je naišla na otpor kako iz središta Monarhije tako i od strane Srbije.

U trećem dijelu Radova tiskana je skupina rasprava pod nazivom Grada u kojoj je prvi rad "Joseph Friedrich princ od Hidburghaussena i preustroj Karlovačkog generalata 1737.-1749. Prema rukopisu "Beitrag zur Geschichte der Warasdiner und Karlstadter Grenz Verfassung", Ratni arhiv, Beč, 1781." (331-337) napisao Ivan Jurišić. Autor napominje da u hrvatskoj historiografiji do sada još nije objelodanem

potpuni prikaz Hildburghausenovog rada na preustroju Karlovačkog generalata. Na temelju u naslovu navedenog spisa koji ima 47 folija, a koji je napisao sam Hildburghausen autor iznosi opis preustroja Karlovačkog generalata sredinom 18. stoljeća.

Damir Agičić u radu "Iz korespondencije Antuna Radića. Radićeva pisma poljskim etnologima" (339-346) iznosi rezultate istraživanja u rukopisnim odjelima Poljske akademije znanosti i Jagelonske knjižnice u Krakovu. Autor donosi 4 pisma A. Radića poljskom etnologu S. B. Ciszevskom i 5 pisama slavistu i etnologu R. Zawilinskom.

Miroslav Brandt u radu "Povijesno mjesto Deklaracije o imenu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine" (347-353) prikazuje zbivanja i odjeke na koje je ova deklaracija, sastavljena od Matice Hrvatske, naišla u jugoslavenskom društvu i u njegovom političkom vrhu.

U preglednom radu "Eros, grijeh i zločin. Seksualnost između tolerancije i represije u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća" (355-360) Lovorka Čoralić razmatra neke probleme iz takozvane "povijesti svakodnevlja" ne osvrćući se toliko na svakodnevne i tipične pojave i kategorije koliko na istraživanje netipičnih i devijantnih pojava na marginama društva. Autorica se osvrće na tri sintetska djela vodećih predstavnika talijanske historiografije koji se bave proučavanjem ove problematike: L. Menetta i G. Zennara u koautorstvu, Gabriele Martini, Giulio Ruggiero. Autorica zaključuje da je hrvatska historiografija na samim počecima znanstvenog istraživanja ovih problema.

Zoran Ladić